

Анатолій Чернов

МИКОЛА ОМЕЛЯНОВИЧ СТЕПАНЕНКО

*Хто зберіг любов до краю
І не зрікся роду,
Тільки той віддав всю душу,
Все що зміг, Народу!*
Олександр Олесь

“Я, 16-річний студент <...> Полтавського державного педагогічного інституту <...> мешкав на Хрестовоздвиженській (тепер Кірова) вулиці, в типовому для старої Полтави, ветхому домові з десятком “квартир”-кімнат. Дім стояв над урвищем, що кінчалося Новопроложеною (тепер Шолом-Алейхема) вулицею”, – писав Микола Степаненко у своїй статті, присвяченій 100-річчю з дня відкриття Полтавського краєзнавчого музею.

М. О. Степаненко – визначний політичний і громадський діяч, учений, письменник, публіцист – народився 18 грудня 1918 року в селі Микільському, поблизу Полтави, в селянській, сім’ї, яка брала свій родовід з Поділля – “краси України” (за Лесею Українкою). Батько Миколи – Омелян Симонович, учасник Першої світової війни, воював у війську Петлюри на Південно-Західному фронті, визволяв Одесу, партизанів у Подільських лісах. Разом із петлюрівцями опинився за р. Збруч у Польщі, в таборі полонених у Калуші, працював у залізничних майстернях, корчував ліс. Накопив небагато грошів і відкрив власну будівельну фірму. Згодом збанкрутував і “мало що з власної руки не відійшов з життя”. Мати – Галина Теодорівна – з української інтелігентної сім’ї, виховувала дітей в національних традиціях.

М. Степаненко закінчив Микільську трудову школу. Разом з усім народом пережив голод, переслідування з боку влади рідних і близьких. У кінці 1933 року він повернувся з “Приазов-

ських степів” і поселився в Полтаві у брата Івана, який тоді працював співробітником експозиційної групи Полтавського краєзнавчого музею. Спілкування з музейними працівниками, знайомство з експозиціями музею справило велике враження на молодого чоловіка: “Із тим щастям, що перелилося із святинь Полтавського краєзнавчого музею в наше єство й нагріло його добром та збагатило на цілі десятиліття, що заприсягло на самовідречену працю, на суспільній і культурно-освітній ниві в Україні і на чужині...”.

У 1934 році він стає студентом підготовчого факультету Полтавського педінституту, а згодом і студентом філологічного факультету. Після закінчення вишу (1938) працює викладачем української мови й літератури в музичній школі та студії театру імені М. В. Гоголя в Полтаві, викладачем технікуму механізації сільського господарства в містечку Таращани в Київській області, в педагогічному училищі у Великих Сорочинцях на Миргородщині. В армію його не взяли – як сина і брата “ворогів народу” (брата було заарештовано 1937-го). У 1941 році Степаненко – викладач і директор Шишацького сільськогосподарського технікуму на Полтавщині.

З початком Другої світової війни перебуває в Україні, у 1942–1943 роках працює співредактором газети “Миргородські вісті”. 1943 року виїжджає до Західної України, 1945-го – вступає в Українську Національну Армію і служить при штабі.

У вересні 1945 року опиняється в таборі переселенців у Карлсфельді, поблизу Мюнхена, де викладає в українській гімназії, займається публіцистикою. У Німеччині входить до об'єднання українських письменників Мистецький Український Рух (МУР), бере активну участь у громадсько-політичному житті, стає одним із найближчих співробітників Івана Багряного, зокрема у творенні й дальшій організаційно-ідеологічній розбудові Української Революційної Демократичної Партії (УРДП). У 1946–1948 роках бере участь у роботі підготовчого комітету з реорганізації Державного Центру Української Народної Республіки, а після Першої сесії обирається секретарем Президії УНР.

Літературно-творчою працею Микола Омелянович розпочав займатися ще 1927 року в Полтаві. Але в 30-і не міг її розгорнути. Пізніше, особливо в еміграційний період, друкується в різних виданнях – газетах, журналах, збірниках та окремих книжках. Твори – майже всіх жанрів: статті, нариси, рецензії – були опубліковані в “Українських вістях”, “Нашому житті”, “Прометей” тощо. Підписувався псевдонімами “Михайло Степовий”, “Микола Сварожич”, “Миколай Угарті”, “Методій Домонтар” та ін.

1949 року родина Степаненків переїжджає до З'єднаних Штатів Америки (ЗША). Свою наукову і педагогічну працю Микола Омелянович розпочинає там аж 1955 року – як викладач української у відомій державній військовій мовній школі в Монтерей у Каліфорнії. У 1961–1963 роках вивчає славистику в Сіракузькому університеті, одержує ступінь магістра. У 1963–1968 роках працює викладачем у Рутгерському університеті, а 1968–1971 – у Нью-Йорському, де здобуває ступінь доктора наук зі славистики.

Після отримання докторату, тоді вже професор, М. Степаненко довгий час був керівником програми в Центральному Мічиганському університеті. Із 1949 року працював як позаштатний диктор Української служби “Голос Америки”. 1954-го виїхав за контрактом до Мюнхена, рік працював заступником головного редактора і продюсером української редакції радіо “Визволення” (тепер “Свобода”).

1967 року М. Степаненка обирають віцепрезидентом уряду УНР в екзилі. Коли декретом президента уряду було відновлено Українську Могильово-Мазепинську Академію, Микола Омелянович стає (1973) її віцепрезидентом. Одночасно він професор Українського Вільного Університету, Технічно-Господарського інституту в Мюнхені.

Ще 1949 року, в Америці, М. Степаненко засновує і стає першим головою “Демократичного Об'єднання Бувших Репресованих Українців Советами” (ДОБРУСу), яке видало першу публікацію про жертви сталінського голодомору 1932–1933 рр. під назвою “Біла книга про чорні діла Сталіна”. Книга вийшла українською та англійською мовами. У 1950-х роках він був ініціатором створення “Об'єднання Демократичної Української Молоді” (ОДУМу).

М. Степаненко активно працює як науковець. Він автор підручника української мови для студентів американської військової мовної школи, численних книжкових оглядів, рецензій. 1979 року вийшли його книги “Шосте коло” та “Жива легенда нашої боротьби”, 1981-го – “Борець за ідеї української нації”, де зібрані статті про творчість українських письменників-класиків та сучасних літераторів, зокрема “шістдесятників”, про Симона Петлюру як публіциста і критика. М. Степаненко в наукових розвідках та доповідях звертається до творчості земляків Г. Сковороди, І. Котляревського, О. Гончара, В. Симоненко та ін. Він щиро любив Полтавщину, її історичну спадщину і вірив у щасливе майбутнє цього краю. В есе “Криниці національного самоусвідомлення й гідності” писав: “Майже в кожного й кожної з нас, кому судилося народитися й жити на батьківщині Першого Українського Патріарха Мстислава – в Полтаві, є щонайменше три бездонні криниці духових і духовних сил. І перша з них – це тисячолітня культурна традиція, любовно призбирана, захована й збережена у столітній святині неперевершеної мистецької краси – в Полтавському краєзнавчому музеї <...>. Близько 70-ть років тому семилітній школяр підміської Ново-Микільської трудової школи, автор цих роздумувань, після селянських хаток <...> шинків і крамничок “ярмаркового” Подолу, раптом опинився на Полтавській “Івановій Горі” <...> і стояв зацікавлений перед небаченою красою будинку колишнього Полтавського губернського земства... Від дитячих та юнацьких літ це для мене невичерпна криниця національного самоусвідомлення й гідності”.

Другою криницею для 16-річного студента педагогічного інституту “був Хрестовоздвиженський монастир <...>, який чіткою сільветкою вирізблювався на сході, звідки йшло світло. Хрестовоздвиженська вулиця (на ній проживав М. Степаненко. – А. Ч.) була на східній околиці “Іванової Гори”, на захід від монастиря. Зранку і надвечір монас-

тир був криницею духовної сили, чудотворною іконою для тих, хто шукав Бога й просив Його постійної опіки й невтомної ласки”.

Оцінюючи минуле рідного краю, М. Степаненко далі пише: “Мала Полтавщина духові й духовні сили столичних вимірів і безнастанно намагалася злетіти у високості європейської й світової цивілізації й культури, але гвалтовно нагинали їх у провінційне животіння Довгочхунів і Перерепенків, до вислужництва Кочубеїв та Іскр, запроторювали в “тоже русські землі” Середньої Азії й Сибіру, гнули в Ковінки і безоглядно знищували...” І як символ “терористично-реакційної сили імперського обрусительства в касарняних будовах з дорійськими колонами довкола “Корпусного саду” стоїтьobelіск з кривавим царським орлом, “щодень Божий” розриває серце народу-Прометея й випиває його кров”.

Третьою криницею М. Степаненко вважає криницю Марусі Чурай “Співоче поле”, яке, за його словами, “за останні 20-ть років найбільш амбітне й непровінційне звершення. Криниця сил національного відродження, спрямованих у майбутнє! Яскраве свідчення того, що на 75-ньому сталінському потолоччі “пробились люди і протерли очі”! І що велика й оригінальна культурна традиція “ще не вмерла”, а “все-таки жива”.

М. Степаненко – один із перших дослідників життя й діяльності славного полтавця Симона Петлюри, і це не випадково. У доробку нашого земляка є низка вагомих праць із петлюріани: “Петлюра як людина і громадянин”, “Симон Петлюра – дослідник української культури”, “Борець за ідеї української нації” та ін., у яких ідеться про виняткову роль Петлюри у формуванні української нації періоду Великої Національної Революції, чинники, завдяки яким він виріс до провідника нації, підкреслюється, що Полтава була малою батьківщиною Отамана. “Полтавська земля, густо полита “кров’ю чужою і своєю”, зродила нам того велетня, якого саме Провідення поставило на чолі народних месників, що їм було призначено ще раз зреалізувати й закріпити в пам’яті сучасних і прийдешніх поколінь ідею української державної незалежності. Це правда, що Полтава була місцем великої прогри і символом національної трагедії. Але вона також стала, є тепер і буде в майбутньому невичерпним джерелом сил різнобічного національного відродження, яке в царині культури започаткував Котляревський, а в царині державотворчій

Симон Петлюра і його плеяда. Народження Котляревського і Петлюри – це свідчення Божої справедливості й історичної законності”.

1989 року Микола Омелянович відходить від активної праці, що було зумовлено його пенсійним віком і слабким станом здоров’я. Настає нова сторінка його життя – церковно-духовне. 23 квітня 1989 року Владика Митрополит Мстислав висвячує Миколу Степаненка в сан диякона, а згодом у єрея і призначає настоятелем парафії спочатку церкви св. Михайла в Сан-Франциско, а потім св. Івана Хрестителя в Портлонді, штат Оригон. Однак чоловік повністю не залишає громадську діяльність. 1991 року він організує і очолює “Товариство сприяння Полтавському краєзнавчому музею”.

1992 року відвідує Полтаву, яка святкує Першу річницю Державності України; бере участь у перших Петлюрівських читаннях. На врочистих зборах було прочитано його вірш – справжню патріотичну декларацію:

*Ми мусимо прийти, бо кров не гине даром,
Бо мусить згинутти тиранія понура.
І спалахне ще раз земля моя пожаром,
Що розпалив його наш отаман Петлюра...*

*.....
Сповнімо ж всі серця відваги духом ратним
І станьмо мислею державною єдині,
Щоб тризуб наш на стязі жовто-синім
Злетів над краєм соколом крилатим!*

14 березня 1993 року в Сан-Хозе, штат Каліфорнія, Микола Омелянович відійшов у інший світ. 17 березня рештки єрея Миколи були поховані на цвинтарі в Банд-Бруну.

Еміграційна преса відносила професора М. О. Степаненка до “найбільш активних представників наддніпрянської еміграції після Другої світової війни. Журнал “Молодь України” (Торонто, 1989) писав: “Інколи здається, що не було руху, організації, друкованого органу в демократичному еміграційному середовищі, які обіймав, не належачи до них, М. Степаненко. А дуже часто він не просто належав до них, а був одним із їх основоположників, організаторів, керівником”.

Микола Степаненко вірно послужив ідеалам української державності і таким залишиться на віки в пам’яті нашої і наступних поколінь. Нехай земля, що стала йому рідною, заступить ту, де він народився, навчався ходити, а потім полюбив її більше власного життя.

